

Piotr Hemperek

"Codices Pseudo-Isidoriani. A paleographico-historical study",
Schafer Williams, New York 1971 :
[recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 17/3-4, 307-309

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Analiza niektórych cech reguły franciszkańskiej i przedstawienie wpływu duchowości franciszkańskiej na powstanie wielu instytutów. Św. Franciszek wskazał nowe formy życia doskonalszego poza ścisłą organizacją zakonną, zwrócił uwagę na apostołstwo środowiskowe itp. To były myśli, które rozwinęły się obecnie w nowych organizacjach należących do kanonicznego stanu doskonałości.

Zebrane referaty naświetlają z najrozmaitszych stron regułę św. Franciszka i jej wpływ w Kościele. Są przykładem, jak dawne źródła życia zakonnego trzeba analizować na szerokim tle życia Kościoła i przemian w nim zachodzących. Wskazują, że niektóre zasady nie starzeją się, ale ciągle w innej formie są obecne w prawie kanonicznym.

J. R. Bar

Schafer Williams. Codices Pseudo-Isidoriani. A paleographico-historical study. New York 1971, ss. XVIII, 162. Przedm. Horst Fuhrmann. Monumenta Iuris Canonici. Series C: Subsidia. Vol. 3.

Ważne miejsce w historii źródeł prawa kanonicznego zajmuje zbiór dekretalów pochodzący z połowy IX w., który do w. XV przypisywano św. Izydorowi i uważano za zbiór autentycznego ustawodawstwa papieskiego i synodalnego. W rzeczywistości zawierał on w znacznym stopniu normy fikcyjne i sfałszowane, stąd po odkryciu fałszerstwa został nazwany Zbiorem Pseudo-Izydora. O znaczeniu i powadze tego zbioru świadczy duża liczba dochowanych do naszych czasów kodeksów rękopiśmiennych zawierających całość zamieszczonego w nim materiału prawnego, jak również liczne ekscerpty czy skróty. Dotychczas jednak Zbiór Pseudo-Izydora nie posiada w pełni krytycznego wydania ani szczegółowego opracowania zawartości.

Od kilkunastu lat badania nad tym zbiorem prowadzi S. Williams. W wydanym ostatnio studium, przedstawiającym historię rękopisów i wydań Zbioru Pseudo-Izydora oraz prac jemu poświęconych, podjął autor próbę zebrania, uzupełnienia i poprawienia wyników dotychczasowych badań nad zbiorem, jak również stworzenia podstaw do źródłowego wydania dekretalów papieskich. Zainteresowania autora zbiorem zrodziły się z krytyki wydania P. Hinschiusa, przeprowadzonej w rozprawie doktorskiej oraz ze studium nad rękopisami, które ujawniło braki tej edycji.

Williams, który swą pracę traktuje jako wstęp do nowego wydania Zbioru Pseudo-Izydora, przeprowadził szeroką kwerendę źródłową starając się dotrzeć do wszystkich kodeksów. Ważniejsze rękopisy przestu-

diował w całości. Chciał bowiem uzyskać jak najwięcej danych z badania samych rękopisów.

Rozprawa Williama składa się z dwu części. Pierwsza zawiera katalog kodeksów Zbioru Pseudo-Izydora, ułożony alfabetycznie według miejscowości, w których są one przechowywane. Katalog wraz z uzupełnieniem zamieszczonym w dodatku do rozprawy obejmuje 82 kodeksy. Przy każdym z nich podane zostały jego cechy charakterystyczne, zawartość, pochodzenie i czas powstania. Opis poszczególnych rękopisów uzupełnia bibliografia prac, w których je omówiono lub wzmiankowano.

W dalszej kolejności autor zestawiał i opisał 49 ekscerptów dokonanych ze Zbioru Pseudo-Izydora. Wykaz zawiera tylko te ekscerpty, które były znane autorowi z własnych badań oraz te, które wymienia większość badaczy rękopisów zbioru i ich tradycja. Należą do nich zbiory wywodzące się bezpośrednio z Kolekcji Pseudo-Izydora oraz uważane za jej skróty lub dokonane z niej wyciągi, jak również samodzielne zbiory opracowane w oparciu o nią. W zestawieniu ekscerptów autor zrezygnował z porządku alfabetycznego miejscowości ich przechowywania na rzecz pokrewieństwa ich zawartości.

W części drugiej, nazwanej komentarzem, dokonał autor zestawienia i oceny danych o rękopisach Zbioru Pseudo-Izydora zaznaczając, że wobec braku systematycznych badań paleograficznych oraz wyczerpujących studiów nad skryptoriami nie można dać pełnej odpowiedzi na szereg podstawowych kwestii.

Rozdział pierwszy tej części jest poświęcony omówieniu kolejnych edycji zbioru — od wydania królewskiego z 1524 r. do wydania Hinshiusa z 1863 r. — ze wskazaniem rękopisów, na których się one opierały. Znajdujemy tu również informacje o nowszych studiach nad Zbiorem Pseudo-Izydora, które coraz pełniej naświetlają rozwój prawa kanonicznego przed Gracjanem.

W rozdziale drugim przedstawia autor obecne rozmieszczenie geograficzne rękopisów, ich przynależność od skryptoriów i proveniencję. Badania te prowadzą do wniosku, że większość kodeksów jest przechowywana w krajach, w których zostały napisane, to jest we Francji i Belgii.

Następnie zestawia autor rękopisy zbioru według czasu ich powstania. Zestawienie to uwidacznia stały wzrost liczby rękopisów do w. XII, co świadczy o dość powszechnym korzystaniu ze zbioru. Zmierzch jego znaczenia zaznacza się wyraźnie wraz z powstaniem Dekretu Gracjana i późniejszych Dekretalów Grzegorza IX.

Studium Williama nie daje wszakże ostatecznej odpowiedzi co do pierwotnej zawartości Zbioru Pseudo-Izydora.

W zakończeniu rozprawy zestawia autor najważniejsze dane o Zbiorze Pseudo-Izydora. Powstał on w północnej Francji, prawdopodobnie w prowincji Reims i stamtąd rozpowszechnił się na inne kraje, stając się

w XI i XII w. zbiorem powszechnie używanym w Europie Zachodniej. Zbiór Pseudo-Izydora jest rozszerzoną wersją *Collectio Hispana-Gallica*. Oryginalną formą zbioru była wersja dłuższa, z czasem jednak używano go powszechniej w formie skróconej.

Rozprawę uzupełniają indeksy: rękopisów, proveniencji i skryptoriów oraz osób i tekstów anonimowych.

Studium swe kończy autor postulatem, aby przygotować nowe, krytyczne wydanie Zbioru Pseudo-Izydora. Tylko ono bowiem może dać kanonistyce solidne podstawy do badań nad ustawodawstwem okresu poprzedzającego powstanie Dekretu Gracjana.

Należy żywić nadzieję, że postulat ten zostanie — przy czynnym współdziałaniu Williama posiadającego duże doświadczenie i gruntowną znajomość przedmiotu — w niedługim czasie zrealizowany.

Ks. Piotr Hemperek

Jose M. Gonzalez del Valle, El sacramento de la penitencia. Fundamentos históricos de su regulacion actual. Pamplona 1972, ss. 259+3 nlb. Ediciones Universidad de Navarra.

Sakrament pokuty posiada już dość obfitą literaturę historyczną, w wielu wypadkach o dużej wartości naukowej. Istnieją cenne wydawnictwa źródeł odnoszących się do tego sakramentu. Jest również sporo studiów o charakterze egzegetycznym. Nie było wszakże dotychczas wyczerpującego opracowania prawnych aspektów sakramentu pokuty. Znane i cenione traktaty Cappella, Coronaty czy Regatilla są tylko komentarzami do przepisów Kodeksu prawa kanonicznego i mają na względzie przede wszystkim rozwiązanie praktycznych problemów, jakie nasuwa sprawowanie sakramentu pokuty. Ten brak postanowił wypełnić J. M. Gonzalez del Valle, autor najnowszej rozprawy historyczno-prawnej o sakramencie pokuty.

Intencją autora było prawne opracowanie sakramentu pokuty. Ze względu na zakres tematu musiał — jak zaznacza we wstępie — zrezygnować z przedstawienia wszystkich problemów historycznych oraz ograniczyć swe zainteresowania do Kościoła Zachodniego i do zagadnień, które uznał za istotne.

Problematyka pracy została szczegółowo omówiona we wstępie. W siedmiu rozdziałach rozprawy przedstawił autor kolejno następujące zagadnienia: 1) określenie sakramentalnego zakresu pokuty, 2) jurysdykcja potrzebna do sprawowania sakramentu pokuty, 3) rodzaje pokuty, 4) kwalifikacja materii, wyznanie i ocena grzechów, 5) tajemnica spowiedzi, 6) rezerwy, 7) wolność przysługująca korzystającym z sakramentu pokuty. Zakończenie zawiera obszerne podsumowanie wyników